

Krizsán Viktor

1978-ban születtem Budapesten. 2003-ban nyertem felvételt az ELTE BTK filozófia és esztétika szakjaira. Ezt megelőzően A Tan Kapuja Buddhista Főiskolán végeztem tanulmányokat japán nyelv és buddhista teológia szakokon. 2005 óta szerkesztem a „Nyelv, megértés, interpretáció” filozófiai konferenciasorozat weboldalát. Itt megjelent írásom a 2006/2007. tanév őszi szemeszterében készített szigorlati munkám javított változata. Filozófiai érdeklődésem középpontjában az utóbbi időkben a modern elmefilozófia problémái állnak, de ezeken túl foglalkoztat Hume, Kierkegaard és Foucault munkássága. Jelenleg azzal a kérdéssel foglalkozom, hogy egy fizikalista elmélet menyiben képes megbírkózni a qualia problémájával.

Krizsán Viktor

◄ Mentális okozás és szupervenienencia – anomáliás monizmus és az epifenomenalizmus védője –

1. A mentális okozás problémája

Hétköznapi tapasztalatunkban teljesen kézenfekvő tény számunkra, hogy a mentális és fizikai események vagy állapotok között oksági kölcsönhatások állnak fenn. Nem kételkedünk abban, hogy egy rossz fog kihúzása, mint fizikai esemény, megfelelő érzéstelenítés híján, a fájdalomnak nevezett mentális eseményt fogja kiváltani. Hasonlóképpen afelől sincs kétségünk, hogy mentális állapotaink tetteinken keresztül változásokat idéznének elő a fizikai világban. A mentális okozás kérdése csak a karteziánus dualizmus kapcsán vált filozófiai problémává. Descartes nézete szerint az elme (*res cogitans*) és a test (*res extensa*) két, alapvetően más tulajdonságokkal bíró, elkülönült szubsztancia. Ezt elfogadva azonban felmerül a probléma, hogy az állapotok és tulajdonságok ezen két, élesen elkülönített csoportja között hogyan állhat fenn bármiféle kauzális viszony. Descartes megoldásként egy, a tudomány mai állása szerint már aligha tartható, biológiai jellegű magyarázatot vázolt fel, amely a kölcsönhatásért a tobozmirigy szervét tette felelőssé. Őt követően számos más elképzelés is született a mentális okozás magyarázatára, Malebranche például tagadta, hogy bármiféle valódi oksági kapcsolat volna a két tartomány között, és kizárólag Isten folyamatos teremtesének köszönhető az elme és test közötti szinkronitás. Hosszú távon azonban egy megoldás sem bizonyult kielégítőnek, így a mentális okozás problémája sokban hozzájárult ahhoz, hogy a karteziánus elmélet végül elveszítette filozófiai népszerűségét. A karteziánizmussal együtt a mentális okozás problémája is sokáig háttérbe szorult, és csak a XX. század elmefilozófiai vitáiban került újra középpontba, elsősorban a Davidson nevéhez köthető *anomáliás monizmus* körül kialakult vitában.

Dolgozatomban azt szeretném megvizsgálni, hogy a davidsoni elmélet mennyiben képes leküzdeni a mentális okozás új köntösben visszatérő problémáját. A téma teljes körüljárásának érdekében először röviden ismertetem az anomáliás monizmus téziséit, és az elme-test kapcsolat magyarázatára szolgáló, Davidson által bevezetett, szupervenienencia elképzelést. Ezután rátérek az elmélettel szemben felhozott főbb ellenvetésekre, különös tekintettel az epifenomenalizmus védőjára, helyt adva a davidsoni védekezésnek is. Végül az ellenérveket összegezve, Davidson elméletével szemben, egy Kim által képviselt reduktív fizikalista nézet mellett teszek hitet.

2. Anomáliás Monizmus (AM)

Davidson az elme és test viszonyával kapcsolatos nézeteit részletesen „Mental Events”¹ című írásában fejti ki. A kérdéssel kapcsolatban négy elméleti megközelítést tart lehetségesnek, melyek két szempont mentén különíthetők el:² egyrészt a mentális és fizikai események azonossága vagy különbözősége melletti elköteleződés, másrészt a kétféle eseményt összekapcsoló törvények lehetségességéről vallott nézetek alapján. Az általa *nomologikus monizmus* csoportjába sorolt elméletek szerint a mentális és fizikai események alapvetően azonosak, és találhatók olyan törvények, melyek segítségével az előbbieket visszavezethetjük az utóbbiakra. A *nomologikus dualizmus* elméletei a két tartományt alapvetően különbözőnek fogják fel, de szintúgy fenntartják a közöttük felállítható törvények vagy korrelációk lehetőségét,³ ezzel szemben az *anomáliás dualizmust* képviselő teóriák – mint például az okkazonalizmus – talaján elképzelhetetlen az elme és test között bármilyen törvényszerű kapcsolat felállítása. A fennmaradó típus, az *anomáliás monizmus*, tulajdonképpen Davidson saját álláspontja, amit előtte más elméletek még nem képviseltek. Olyan nem-reduktív fizikalista elméletet vázol fel, amely szerint a mentális események alapvetően fizikai események, de ugyanakkor elutasítja a mentális típusoknak fizikai típusokra történő visszavezetését, hogy ezzel megőrizze a mentális szféra autonóm, nem okságilag determinált jellegét.

Az anomáliás monizmus elméletének kiindulópontjaként a mentális és fizikai események kölcsönhatásával kapcsolatos három igazként elfogadott alapelv⁴ szolgál. Az első az *okszági kölcsönhatás elve* (P1), miszerint a mentális események között vannak olyanok, melyek kauzális kölcsönhatásban állnak fizikai eseményekkel. Második a *kauzalitás nomologikus jellegének elve* (P2), amely szerint az egymáshoz okként és hatásként viszonyuló események szigorú determinisztikus törvények alá esnek, vagyis az oksági kapcsolatba kerülő események szigorú törvényeket instanciálnak. Végül a harmadik, ami azt állítja, hogy nincsenek olyan szigorú determinisztikus törvények, amelyek alapján a mentális események megjósolhatóak vagy magyarázhatóak volnának, a *mentális szabálytalanságának elve* (P3).

A három alapelv közül P1 triviálisan igaznak tekinthető, bármilyen hétköznapi példával könnyen alátámaszthatjuk ezt a feltételezést. Alapos okunk van azt gondolni

1 Davidson 1970.

2 Davidson 1970., p. 213.

3 Davidson példaként a parallelizmus és interakcionizmus mellett az epifenomenalizmust is ebbe a csoportba sorolja.

4 Davidson 1970., p. 208.

például, hogy a rumos tea szeretete, mint mentális állapot, oka lehet egy csésze ilyen ital elfogyasztásának. P2 igazsága, az elsővel ellentétben, már korántsem olyan magától értetődő, hiszen az okságnak számos eltérő elmélete ismert. Pillanatnyilag elégedjünk meg annyival, hogy Davidson maga előfeltevésként kezeli ezt az elvet, és nem hoz fel külön érveket mellette. Az igazi nehézséget P3 támasztja, hiszen ebből következően az egymással oksági kapcsolatban álló mentális és fizikai események nem instanciálhatnak törvényeket, azaz nem létezhetnek szigorú pszichofizikai törvények. P3 így élesen ellentmondani látszik P1 & P2-nek, melyek szerint igenis léteznek oksági kapcsolatok egyes mentális és fizikai események között, és az oksági viszonyoknak törvényszerű összefüggéseken kell alapulniuk. Davidson tisztában van az alapelvek szembetűnő inkonzisztenciájával,⁵ ezért írását ezek kibékítésének szenteli, az anomáliás monizmus teóriájában kísérelve meg a közöttük feszülő ellentmondás feloldását.

Ha feladnánk a mentális szabálytalanságának elvét, azzal a mentális tartomány autonómiáját, az emberi cselekvés szabadságát szolgáltatnánk ki a determinizmusnak Davidson szerint.⁶ Szigorú determinisztikus törvények csak a fizika zárt rendszerén belül állíthatók fel, a mentális viszont nem képez egy ehhez hasonló zárt rendszert. Amikor másoknak valamilyen mentális állapotot tulajdonítunk, akkor a racionalitás elvét mint normatív szabályt, figyelembe véve feltételezzük, hogy az koherens a többi neki tulajdonított mentális állapottal és meggyőződéssel. A mentális események egyesével nem, csak a mentális állapotok, meggyőződések, benyomások egy nagyobb csoportja alapján, holisztikusan magyarázhatóak, és a magyarázat mindig nyitott marad, átértékelődhet a felmerülő újabb események fényében. A mentális tartománynak ezek a konstitutív sajátosságai, a racionalitás elve és holizmusa,⁷ nem tükröződnek a fizikai tartományban, ezért szigorú pszichofizikai törvények, vagy mentális és fizikai tulajdonságok közötti típusazonosságok felállítása nem lehetséges. Ha viszont P2 éppen ilyen törvények meglétét követeli meg az oksági kapcsolatok fennállása esetén, hogyan lehet mégis igaz ilyen feltételek mellett a P1-ben foglalt állítás?

Davidson válasza az eseményekkel kapcsolatos felfogásán nyugszik, amely szerint az események alapvetően tér-időbeli konkrét partikulárék, melyek mindegyike rendelkezik megfelelő fizikai leírással, de közülük néhány rendelkezik mentális leírással is, azaz minden mentális esemény egyben fizikai esemény. Így a kauzális relációkban szereplő mentális események, P2-nek megfelelően, instanciálhatnak szigorú törvényeket, de ki-

---

5 Uo.

6 Davidson 1970., p. 207.

7 Davidson 1970., p. 217.

zárólag fizikai leírásaik alatt. A mentális és fizikai események azonosságát ugyanakkor nem foghatjuk fel tulajdonságok vagy típusok közötti azonosságként, hiszen ez maga után vonná a mentális fizikaira történő redukálhatóságát, amit Davidson határozotlan elutasít.⁸ Az azonosság szerinte pusztán szinguláris, datált események között áll fenn, az anomáliás monizmus tehát token-azonosság elmélet.⁹ A típusazonosság és a pszichofizikai törvények kizárásával kérdéssé válik, hogy az egyes mentális események hogyan függenek az egyes fizikai eseményektől? Davidson erre adott magyarázatként emeli be elmefilozófiájába a szupervenienca elképzelését.

3. Szupervenienca (SV)

A latin eredetű 'szupervenienca' szó hétköznapi értelemben rákövetkezést jelent,¹⁰ két történés időbeni egymásutánosságát, ahol a második gyakran váratlan, előre nem látható hatása az őt megelőzőnek. A filozófiai diskurzusba kerülve azonban a szó elveszíti temporális vonatkozását, és valamilyen általános aszimmetrikus függési viszonyt jelent két, egy időben fennálló dolog között. A SV filozófiai elképzelése G. E. Moore¹¹ etikájában jelenik meg először, bár ő még nem használja a szupervenienca kifejezést; ennek filozófiai terminusként való bevezetését általában a morálfilozófus R. M. Hare nevéhez kötik.¹² Mindkettő az etikai naturalizmus kritikusai voltak, és a SV reláció elképzelésével magyarázták a morális és nem-morális tulajdonságok közötti függő viszonyt, hogy így elkerüljék az etikai naturalizmust maga után vonó redukción. Mint azt

8 A redukcionizmus széleskörű elutasításához elsősorban Putnam többszörös megvalósíthatóság („multiple realization”) érve vezetett. Ez röviden úgy foglalható össze, hogy egy meghatározott mentális típust, eltérő fizikai típusok realizálhatnak különböző fajok vagy rendszerek esetében, például a fájdalmat mint mentális állapotot más neurofiziológiai állapot realizál egy ember esetében, mint egy csigáéban. Ebből következően egy mentális állapot sem redukálható egy meghatározott fizikai alapra.

9 A token és típus megkülönböztetés alatt a konkrét partikuláris egyedek és az általános fajták közötti ontológiai különbségtételt kell érteni. A davidsoni token-azonosság elmélet (token fizikalizmus) szerint minden partikuláris mentális eseményhez megadható olyan partikuláris fizikai esemény, amely azonos vele. (Evnine 1991., p. 61)

10 Ilyen értelemben fordul elő a szó legkorábban XVII. századi angol szövegekben, mint például „Upon a sudden supervened the death of the king.” (1647) – Kim 1990., p. 132.

11 G. E. Moore: *Philosophical Studies*. (London, 1922.)

12 R. M. Hare a kifejezést először egy kiadatlan művében használja 1950-ben, majd később a *The Language of Morals* (London, 1952.) című könyvben. Saját bevallása szerint nem ő találta ki, hanem már készen találta a terminust, de nem tudta megnevezni a filozófust. Kim felhívja rá a figyelmet, hogy a szó többször felbukkan a '30-as évek emergentista irodalmában. L. Morgan (*Emergent Evolution*. London, 1923.) gyakran használja az emergencia szinonimájaként, és ilyen alkalmazása meglepően emlékeztet az elmefilozófiában jelenleg uralkodó használatára. – Kim 1990., p. 134.

a későbbiekben látni fogjuk, vitatott, hogy a SV valóban alkalmas volna erre,¹³ mindezenre hasonló megfontolások vezetnek a '70-es években Davidsont¹⁴ is, hogy alkalmazza az elme-test kapcsolat problémájára. Ezt követően a fogalom széleskörűen elterjedt az elmefilozófia területén,¹⁵ megtermékenyítően hatva más filozófiai területekre is,¹⁶ és az elmúlt évtized elmefilozófiai vitáinak egyike központi kérdésévé vált.

A szupervenienens kapcsolat két, eltérő típusba tartozó dolog, esemény vagy tulajdonság (az elmefilozófián belül ez általában egy fizikai és egy mentális tulajdonság) között állhat fent, és az ezek között levő erős korrelációt, és a szupervenialónak a szupervenienens alaptól való egyirányú függését (esetünkben a mentálisét a fizikaitól) állítja. Jaegwon Kim, a szupervenienencia legismertebb teoretikusa, a koncepció három, különböző modális erejű megfogalmazását különbözteti meg, melyeket sorban *gyenge*, *globális* és *erős* szupervenienenciának nevez.¹⁷ A gyenge pszichofizikai SV a következőképpen definiálható:

Minden lehetséges világban szükségszerűen igaz az, hogy ha bármely (az adott lehetséges világon belüli) x és y individuum megkülönböztethetetlen egy adott F fizikai tulajdonság tekintetében, akkor x és y egy adott M mentális tulajdonság tekintetében is megkülönböztethetetlen.¹⁸

A gyenge pszichofizikai SV állítása szerint egy lehetséges világon belül nem fordulhat elő az, hogy a teljesen azonos fizikai tulajdonságokkal rendelkező egyedek különbözzenek bármilyen mentális tulajdonságukban. De mivel az állítás csak egy adott világon belül érvényes, és nem terjed ki lehetséges világok közötti eltérésekre, ezért megengedi olyan világok elképzelését is, melyek csak valamely jelentéktelen fizikai részletben különböznek az aktuálistól, de teljesen eltérőek mentális tekintetben, vagy fizikailag teljesen megegyeznek az aktuálissal, de a mentális tartomány

13 Kim 1996.

14 Először az 1970-ben írt „Mental Events” című cikkében. (Davidson 1970., p. 214)

15 A 'szupervenienencia' témájának egy részletes és jól áttekinthető irodalomlistája található David Chalmers on-line elmefilozófiai bibliográfiájában – David Chalmers: *Philosophy of Mind Bibliography, Part 3. Metaphysics of Mind, 3.1 Supervenience*. [<http://consc.net/biblio/3.html#3.1>]

16 Mivel a szupervenienencia tárgyfüggetlen, általános elképzelés, ezért más filozófiai területek is átvették, így például az esztétikában F. Sibley („Aesthetic Concepts”, 1959.) és J. Lewinson („Aesthetic Supervenience”, 1984.) használja, de mikro-makrofizikai szupervenienenciaként tudományfilozófiai alkalmazást is nyer Horgan-nél („Supervenience and microphysics”, 1982.).

17 Kim 1984a., Kim 1990. és Kim 1996.

18 Kim 1996., p. 577.

teljesen hiányzik belőlük.¹⁹ Ezzel szemben a globális pszichofizikai SV kifejezetten lehetséges világokra vonatkozik:

Bármely két F tekintetében megkülönböztethetetlen világnak M tekintetében is megkülönböztethetetlennek kell lennie. Azaz, ha két világban ugyanúgy oszlanak meg a fizikai tulajdonságok az egyedek között, akkor a mentális tulajdonságoknak is azonos módon kell elrendeződniük.²⁰

A gyenge megfogalmazással szemben a globális SV nem egyes individuumokat, hanem teljes világokat kezel egységekként. Az utolsó, erős SV tulajdonképpen az egyedekre vonatkozó gyenge SV kiterjesztése a lehetséges világok figyelembevételével:

Minden v_1 világbeli x és v_2 világbeli y egyedre (ahol v_1 és v_2 azonos is lehet) szükségszerűen igaz az, hogy ha x és y megkülönböztethetetlen F tekintetében, akkor M tekintetében is megkülönböztethetetlennek kell lenniük.²¹

A három megfogalmazás közül, mint azt láthatjuk, az utolsó bír a legnagyobb modális erővel. Az erős SV automatikusan maga után vonja a gyenge és globális változatot, de fordítva ez semmiképpen sem igaz.²²

Davidson, mint azt már említettem, a pszichofizikai SV segítségével próbálja magyarázni a mentális és fizikai között fennálló kapcsolatot:

Bár az általam felvázolt álláspont tagadja, hogy volnának pszichofizikai törvények, konzisztens azzal a nézettel, hogy a mentális vonások valamilyen értelemben függenek, vagy szuperveniálnak fizikai vonásokon. Az ilyen szuperveniencia úgy értendő, hogy nem fordulhat elő az, hogy két fizikai tekintetben megegyező esemény különbözzön valamilyen mentális szempontból, vagy egy dolog megváltozzon valamilyen mentális vonatkozásában anélkül, hogy fizikai szempontból is megváltozna. Ez a fajta függés vagy szuperveniencia nem von maga után törvény vagy definíció általi redukálhatóságot.²³

---

19 Kim 1984a., p. 60.

20 Kim 1996., p. 578.

21 Uo.

22 Abban az esetben, ha a szuperveniens kapcsolatban szereplő tulajdonságok körét leszűkítjük az intrinzikus tulajdonságokra, a globális és erős szuperveniencia ekvivalens. (Kim 1996.)

23 Davidson 1970., p. 214.

A SV tehát nem következik az anomáliás monizmus téziséből, de konzisztens vele, és pszichofizikai törvények feltételezése nélkül is képes magyarázni, legalábbis Davidson feltételezése szerint, a mentális és fizikai események közötti összefüggést, és így közvetetten a mentális események kauzális relevanciáját. Kérdéses azonban, hogy ez a Kim kategorizálása szerint gyenge szuperveniens kapcsolat²⁴ elég erős-e ahhoz, hogy megoldást jelentsen az elme–test problémára. Továbbá, mint azt látni fogjuk, kétségek merülhetnek fel azzal szemben is, hogy a SV és AM együtt valóban plauzibilis elméletet alkot.

4. Az anomáliás monizmus és az epifenomenalizmus vádja²⁵

Az anomáliás monizmussal szemben leggyakrabban felhozott ellenvetés, hogy a mentálist megfosztja minden kauzális relevanciájától, így végső soron epifenomenalizmushoz vezet.²⁶ Mint ahogyan azt korábban ismertettem, a mentális szabálytalanságának elve (P3) elutasítja a szigorú pszichofizikai törvények lehetőségét, a kauzalitás nomologikus jellegének elve (P2) pedig épp ilyen törvények meglétét követelné meg oksági kapcsolatok esetén, ami a mentális okozást elvileg lehetetlenné teszi. A Davidson által kínált megoldás szerint a mentális események ezért fizikai leírásaik alatt instanciálnak törvényeket. Kim rámutat arra, hogy ezáltal a mentális tulajdonságokra semmilyen oksági szerep nem hárul a davidsoni elmélet keretein belül, hiszen ha a kauzális kapcsolatok kizárólag a fizikai tulajdonságokban rögzítettek, akkor a világon belüli mentális tulajdonságok eltérő leosztása vagy a világból való teljes eliminálásuk sem változtatna az aktuálisan fennálló oksági kapcsolatokon.²⁷ Az tehát, hogy egy esemény rendelkezik-e mentális leírással vagy sem, nem bír hatással kauzális viszonyaira nézve, így ez alapján az anomáliás monizmus tézise epifenomenalizmusba hajlik.

Az epifenomenalizmus vádja kivédhető a SV elképzelésével – Davidson ezért is emeli be elmefilozófiai elméletébe – ha az kellő mértékben alá tudja támasztani a két tartomány közötti dependenciát. Azonban Kim szerint ez a gyenge szupervenienencia-ként karakterizált kapcsolat nem bír kellő modális erővel ahhoz, hogy a fentebb emlí-

---

24 Kim 1984a., p. 57.

25 Az epifenomenalizmus vádja alatt azt a davidsoni elmélettel szemben gyakran hangoztatott kritikát értem, amely szerint az AM premisszái alapján a mentális események csak látszólagos (epifenomenális) és nem valódi oksági hatóerővel rendelkezhetnek. Davidson legelszántabb kritikusa az elmefilozófia területén belül a már sokat idézett Kim, így ez a fejezet javarészt az ő észrevételeire épül.

26 Kim 1984b., p. 105.

27 Kim 1989., p. 269; lásd még Kim 1984b., p. 106 és Kim 1998a., p. 34.

tett lehetőségeket kizárja. A davidsoni megfogalmazás megenged akár olyan eseteket is, hogy két, egy jelentéktelen részlettől eltekintve teljesen azonos fizikai tulajdonságokkal rendelkező individuum egészen eltérő mentális tulajdonságokkal rendelkezzen, vagy akár egyikük teljesen híján legyen bármiféle mentális vonásnak.²⁸ Ezek kizárásához legalább erős SV tételezésére volna szükség, amiből azonban törvényszerű kapcsolatok felállítása, és így a pszichofizikai redukció lehetősége is következne, ezért az erős SV és AM inkonzisztens.

Kim konklúziója szerint a gyenge SV és a davidsoni token-fizikalizmus nem elég erős elmélet ahhoz, hogy a mentális tulajdonságok fizikai megalapozhatóságára magyarázatot adjon, hiszen ezek akkor is igazak lehetnek, ha a két tartomány között nincs semmilyen rendszeres kapcsolat.²⁹ És miután az AM nem tud kielégítően számot adni a mentális tulajdonságok kauzalitásában betöltött szerepéről, ezért epifenomenalizmusnak tekinthető.

5. Davidson válasza az epifenomenalizmus vádjára

Davidson a „Thinking Causes”³⁰ című írásában ad választ az elméletét ért kritikákra, elsősorban az epifenomenalizmus vádjára. Fenntartja, hogy AM önmagában konzisztens lehet az epifenomenalizmus elképzelésével, de tagadja, hogy következne belőle,³¹ és az általa felvázolt SV segítségével kiküszöbölhető. Davidson szerint Kim tévesen állítja azt, hogy a felvázolt SV szerint az események minden mentális tulajdonságának eltávolítása a világból nem járna következményekkel fizikai tulajdonságok világban való megoszlására, és az események között fennálló oksági kapcsolatokra nézve, mert a szupervenenciából éppen az ellenkezője következik. Ekkor ugyanis két fizikailag teljesen azonos eseményt, melyek közül csak az egyik rendelkezik bármilyen mentális tulajdonsággal, éppen ennek a mentális tulajdonságnak a megléte különböztetne meg, márpedig SV definíciója szerint mentális vonások nem különböztethetnek meg két fizikai szempontból megegyező eseményt.³² Davidsonnak igaza van abban, hogy

28 Kim 1990., p. 143.

29 Kim 1998b., p. 61.

30 Davidson 1993.

31 „Így AM+P [P alatt Davidson P1-P3 alapelveket érti] konzisztens a (epifenomenalista) nézettel, hogy az események mentális tulajdonságai nem játszanak szerepet kauzális kapcsolataikban. De ez még nem elegendő ahhoz, hogy diszkreditálja AM+P-t, mert nem következik belőle, hogy AM maga után vonná a mentális oksági tehetetlenségét.” – Davidson 1993., p. 13.

32 Davidson 1993., p. 7.

a szupervenienenciából következően nem fordulhat elő az adott világon belül, hogy két eltérő mentális vonásokkal rendelkező dolog azonos fizikai vonásokkal rendelkezzen, viszont ez még nem jelenti azt, hogy Kim ellenvetése célt tévesztene. Kim állítása is konzisztens a gyenge szupervenienenciával, ha úgy értelmezzük, mint ami egy másik lehetséges világot vázol fel,³³ hiszen a szupervenienenciának ez a típusa nem állít lehetséges világok közötti korrelációt. Davidsonnak ezért azt kellene megmutatnia, hogy a mentális vonások milyen szerepet játszanak a kauzális kapcsolatokban, és világból való teljes eltávolításuk milyen hatással járna a fennálló oksági viszonyokra.

Davidson szerint azonban pontatlan a tulajdonságok oksági szerepéről olyan értelemben beszélni, ahogyan azt Kim teszi.³⁴ Az események ugyanis nem tulajdonságaik által, vagy azok révén okai más eseményeknek, mivel az oksági kapcsolatok események közötti extenzionális viszonyok, amelyek nem állnak belső összefüggésben tulajdonságokkal, és fennállásukra nézve irreleváns, hogy az eseményeknek milyen, fizikai vagy mentális leírását adjuk.³⁵ A mentális tulajdonságok ezért éppen annyira relevánsak oksági szempontból, mint a fizikaiak, pusztán jelzik azt, hogy az esemény milyen kauzális viszonyokban vesz részt. Az, hogy az oksági kapcsolatokba kerülő események csak fizikai leírásaik alatt instanciálhatják a P2 által megkövetelt törvényeket, még nem jelenti azt, hogy csak fizikai leírásaik alatt okozhatnak.

Davidson továbbá jobban megvilágítja a pszichofizikai törvényekkel kapcsolatos álláspontját. A szigorú törvények teljes kizárása e téren (P3) önmagában még nem ássa alá a mentális okozás lehetőségét. Szigorú törvények alatt olyan, kivételeket meg nem engedő, determinisztikus törvényeket ért, melyek felállítása csak az univerzumot zárt rendszerként kezelő fizika területén belül lehetséges.³⁶ Ilyen törvények nem fordulhatnak elő a mentálissal kapcsolatban, hiszen az nem képez a fizikaihoz hasonló zárt birodalmat. Ugyanakkor Davidson megengedhetőnek tartja nem-szigorú törvényszerű generalizációk felállítását,³⁷ amelyek szolgálhatnak pszichológiai tények magyarázatául, és viszonylag nagy biztonsággal előrejelzésekre jogosítanak fel. Nem-szigorú törvény alatt olyan kontrafaktuális állításokat, statisztikai törvényeket, vagy a Fodor által tárgyalt kivételeket tartalmazó „ceteris paribus” törvényeket³⁸ ért, melyek rögzíthetnek

---

33 Kim ellenvetését Davidson helytelenül időbeni változásként értelmezi, míg az tulajdonképpen modális állítás. Emellett foglal állást McLaughlin (1993., p. 38) és Sosa (1993., p. 42) is.

34 Davidson 1993., p. 13.

35 Davidson 1993., p. 6.

36 Davidson 1993., p. 8.

37 Davidson több írást is szentel a kérdésnek, lásd Davidson 1973. és Davidson 1974.

38 Fodor 1989, Making Mind Matter More, *Philosophical Topics*, 17.

ugyan szabályszerű korrelációkat, de nem olyan erősek, hogy a redukcionizmus által megkívánt áthidaló törvényekként („*bridge-law*”) szolgáljanak.

Campbell rámutat³⁹ egy döntő különbségre Davidson és Kim ontológiájában, ami a közöttük kialakult vita fő forrása lehet. Kim tulajdonság-realista, nézete szerint a tulajdonságok (metafizikai értelemben) reális építőelemei az eseményeknek, ezzel szemben Davidson számára az események tovább nem bontható egyszerű tér–időbeli entitások. Davidson beszél ugyan tulajdonságokról, de az alapján, amit a kauzalitásban betöltött szerepükről mond, nem valószínűsíthető, hogy realitást tulajdonítana nekik. Campbell szerint akkor járunk el helyesen, ha tulajdonságok alatt predikátumokat értünk Davidsonnál.⁴⁰ Ez egészen más megvilágításba helyezi a davidsoni SV tézist, nem metafizikai, hanem sokkal inkább valamilyen logikai függést kell alatta értenünk, ami predikátumok, és nem tulajdonságok között áll fent. Egy individuumra alkalmazható mentális predikátumok így nem lokálisan, az egyed fizikai tulajdonságain, illetve azok egy meghatározott csoportján szupervenálnak, hanem az individuumra és környezetére alkalmazható fizikai predikátumok szélesebb szuperveniens alapot képező csoportján.⁴¹ A SV ilyen elképzelése magyarázatul szolgálhat Davidson azon kijelentésére, hogy „a szupervenienca bármely formája maga után vonja a monizmust, de nem következik belőle sem definíció, sem törvények általi redukció”.⁴² Ezért Campbell szerint Kim elvetése, hogy a davidsoni SV túl gyenge kellő pszichofizikai függés megalapozásához, alapvetően célt téveszt, amikor ezt a viszonyt metafizikaiként képzei el.

39 Cambell 1998.

40 Ezt az elképzelést megerősítheti Davidson saját magáról írt szócikkének kezdőmondata: „*Nincsenek olyan dolgok, mint elmék, de az embereknek vannak mentális tulajdonságai, ami annyit tesz, hogy bizonyos pszichológiai predikátumok igazak róluk.*” – Davidson 1996., p. 231.

41 Ez a szupervenienca elképzelés nagyobb összhangban van Davidson radikális interpretációról vallott nyelvfilozófiai nézetével, ami szerint mentális predikátumokat valakinek (a) viselkedése, (b) környezetéhez való viszonya és annak feltételezése mellett tulajdonítunk, hogy (c) amennyiben vannak meggyőződésesei azok nagyrészt konzisztensek és igazak saját normáink szerint [ez utóbbi tulajdonképpen a mentálissal kapcsolatban említett racionalitás és holizmus elve] – Campbell 1998.; Davidson nézetéről a radikális értelmezéssel kapcsolatban lásd Donald Davidson: *Radical Interpretation in Davidson: Inquiries into Truth and Interpretation* (1984)

42 Davidson 1993., p. 5.

6. További ellenvetések az anomáliás monizmussal szemben

Az előző fejezetben bemutattam, hogy Davidson miként próbálja megvédeni AM téziséét az ellenvetésekkel szemben, az oksági kapcsolatokat extenzionális relációkként kezelve, és megengedve nem-szigorú törvényszerű generalizációkat a mentálissal kapcsolatban. De vajon ez feleslegessé teszi a tulajdonságok kauzális szerepének számonkérését, és maradéktalanul eloszlatja az epifenomenalizmus vádját?

Ha epifenomenalizmuson belül token- és típus-epifenomenalizmust különböztünk meg, ahogyan azt McLaughlin javasolja,⁴³ könnyen belátható, hogy mentális és fizikai események közötti token-azonosság feltételezésével Davidson elkerülheti ugyan az előbbit, de AM önmagában még nem ad elég alapot az utóbbi elutasítására. Igaz, hogy az anomáliás monizusból nem következik a mentális oksági tehetetlensége, Davidson beszél a mentális kauzális relevanciájáról, de Kim szerint ez még nem jelenti azt, hogy oksági hatóerőt is tulajdonítana a mentális tulajdonságoknak.⁴⁴ Az, hogy az egyes mentális események token-azonosak az egyes fizikai eseményekkel, amik aztán fizikai típusok alá szubszumálva, vagyis fizikai leírásaik alatt, okozhatnak más eseményeket, meggyőzhet minket a mentális kauzális relevanciájáról, de ez nem jelenti azt, hogy a mentális események, mentális leírásaik alatt, vagyis mentális típusok alá sorolva is okozhatnak.

Mint említettem, Davidson a kauzalitást események közötti extenzionális relációként fogja fel, ami teljesen független attól, hogy az eseményeknek milyen leírását adjuk, vagyis milyen fizikai vagy mentális típusok alá soroljuk őket. Kritikusai joggal érvelnek amellett, hogy ez a davidsoni elképzelés homályos, mert az okságot valamilye, eseményekkel kapcsolatos tovább nem magyarázható yers tényként („*brute fact*”) kezeli.⁴⁵ Annak, hogy Davidson elutasítja a tulajdonságok kauzális hatóképességének elképzelését, talán az állhat a háttérben, hogy tulajdonságok alatt predikátumokat ért (Campbell értelmezésének megfelelően). Viszont Kim és McLaughlin szerint egy kauzális kapcsolat megfelelő magyarázatához elengedhetetlen, hogy az érintett események tulajdonságaira referáljunk. Az, hogy a kauzalitást két esemény között fennálló extenzionális relációként fogjuk fel, önmagában még nem zárja ki annak lehetőségét, hogy ez a kapcsolat az események belső tulajdonságai révén jöhet létre. Mivel Davidson nem

43 Token-epifenomenalizmus alatt azt kell érteni, hogy fizikai események lehetnek mentális események okai, de a mentális események nem okozhatnak semmit. A típus-epifenomenalizmus ennél többet állít: események azáltal okai más eseményeknek, hogy fizikai típusok alá esnek, de egy esemény sem lehet oka más eseménynek azáltal, hogy valamilyen mentális típus alá esik. (McLaughlin 1993., p. 28)

44 Kim 1993., p. 23.

45 McLaughlin 1993., p. 33; lásd még Evnine 1991., p. 33.

szolgáltat érvet ennek elutsításához, és az okozás externalista nézete konzisztens azzal az elképzeléssel, hogy az események internális tulajdonságaik révén okoznak, ezért a következőkben röviden megvizsgálom, hogy AM mennyiben egyeztethető össze a tulajdonság realizmussal.

A davidsoni elmélet szerint az események tér-időbeli helyzetük szerint individuáltak, vagyis alapvetően anyagi természetűek, ami alapján AM fizikalista elméletnek tekinthető. Egy ilyen teória keretein belül a fizikai tulajdonságoknak tulajdonított metafizikai realitás és kauzális hatóképesség nem okozhat számottevő problémát, sőt jobban alátámasztja, hogy miért állíthatunk fel szigorú determinisztikus törvényeket a fizika területén. Mi a helyzet azonban a mentális tulajdonságokkal? Három lehetőséget látok arra, hogy miként adhatunk számot róluk egy ilyen elmélet keretei között:

1. A mentális tulajdonságoknak, a fizikai tulajdonságokhoz hasonlóan, realitást és kauzális hatékonyságot tulajdonítunk, fenntartva AM által megkívánt szabálytalan, nem redukálható jellegüket. A nehézséget ebben az esetben az jelenti, hogy szembe kerülünk a Kim által „okszági/magyarázati kizárásnak” nevezett problémával.⁴⁶ Ha a mentális tulajdonságok sajátos, fizikaira nem redukálható kauzális hatóerővel rendelkeznek, előállhat olyan helyzet, hogy egy adott eseményhez, mint hatáshoz, két okot is rendelhetünk, egy fizikait és egy mentálist. Ha (a) ezek egyenként nem elégséges okai az eseménynek, de együtt elégséges okot képeznek, akkor ezáltal sérül a fizikai tartomány oksági zártságának elve, ami alapvető elköteleződés minden fizikalista elmélet számára. Ha viszont egyikük önmagában is elégséges oknak tekinthető, akkor (b) amennyiben ez a mentális, az ismételten megsértené a fizika kauzális zártságát; ha viszont (c) ez minden esetben a fizikai ok, akkor egyáltalán nem beszélhetünk mentális okozásról. Végül, abban az esetben ha (d) mindkettő elégséges oka volna az eseménynek, az oksági túldeterminációhoz vezetne, ráadásul az oksági zártság elve ebben az esetben is sérülne. Azzal tehát, hogy sajátos, fizikaira nem redukálható oksági hatóerőt tulajdonítunk a mentális tulajdonságoknak, végső soron feloldhatatlan tulajdonság-dualizmust kapunk eredményül. A fizikai tartomány kauzális zártságának elvét feladva, az anomáliás monizmus tulajdonképpen megszűnne monizmus lenni, így ez az álláspont a davidsoni kategóriák közül inkább az anomáliás dualizmusnak volna megfeleltethető.

---

46 Kim 1989., p. 280.

2. A mentális tulajdonságoknak realitást tulajdonítunk, de annak érdekében, hogy megőrizzük a fizika területének oksági zártságát – az 1. pontban adódó probléma elkerülésének érdekében – feladjuk a mentális szabálytalanságának elvét, elfogadva oksági szerepük fizikaira való redukálhatóságát. De ebben az esetben az anomáliás monizmus éppen anomáliás jellegét veszítené el, és nomologikus monizmussá válna.
3. Nem tulajdonítunk reális létet a mentális tulajdonságoknak, ezáltal kauzális hatóerőt sem tulajdoníthatunk nekik. Ez viszont egyet jelent az epifenomenalizmus közvetlen elfogadásával, amivel Davidson nyíltan szembehelezkedik.

Az általam bemutatott három lehetőség egyike sem konzisztens az AM tézisével. Az elmélet számára az egyedüli elfogadható megoldást tehát az jelentené, ha sem a fizikai, sem a mentális tulajdonságoknak nem tulajdonítanánk létezését, és a tulajdonság realizmus helyett a nominalizmus álláspontját választanánk. Ez azonban felvetheti a nominalizmussal szemben felhozott klasszikus ellenvetéseket, melyekre Davidson nem kísérel meg válaszolni, továbbá el kell fogadnunk azt is, hogy az események közötti kauzális kapcsolatok így megmagyarázhatatlan nyers tényekké válnak.

Kizárólag token-azonosság feltételezése mellett az AM továbbra sem menthető fel a típus-epifenomenalizmus vádjá alól. A SV tézis ugyan alátámaszthat dependencia viszonyt a mentális és fizikai között, azonban – ahogyan ezt a campbelli értelmezés nyilvánvalóvá teszi – ez a függés logikai természetű, és predikátumok között áll fent, ezért aztán kérdéses, hogy valódi megoldásként szolgálhatna a mentális okozás problémájára, ami természeténél fogva inkább metafizikai jellegű.

Davidson hangsúlyozza, hogy megenged nem-szigorú törvényszerű pszichofizikai generalizációkat, megőrizve ezzel a mentális típusok kauzális szerepét, viszont ebből következően az AM további nehézségekkel kerül szembe. Kim figyelmeztet rá,⁴⁷ hogy még ilyen, nem-szigorú törvények megengedésével is veszélybe kerülhet a mentális szabálytalanságának elve. Hiszen a „ceteris paribus” törvények tulajdonképpen azt állítják, hogy bizonyos előzetes feltételek teljesülése esetén oksági kapcsolat létesülhet két partikuláris dolog között. Az ilyen értelemben vett nem-szigorú törvény ezért nem más, mint egy szigorú törvény, egzisztenciálisan kvantifikált előfeltételekkel. Tehát ahol felállíthatóak „ceteris paribus” pszichofizikai törvények, ott feltételezhetünk még felfedezésre váró szigorú pszichofizikai törvényeket, melyek explicitté tehetőek minden előzetes feltételük azonosításával. Hasonlóképpen törvények létezését feltételezhetjük a mentá-

---

47 Kim 1998a., p. 24.

lissal kapcsolatos statisztikai generalizácók és kontrafaktuális állítások esetén is, hiszen ezek önmagukban csak megerősítik a mentális okozásba vetett hitet, de nem nyújtanak rá igazi magyarázatot, és csak akkor bizonyulhat gyümölcsözőnek a rájuk való támaszkodás, ha valódi törvényszerű összefüggések húzódnak meg háttérükben. Ezért aztán bármilyen nem-szigorú törvény kilátásba helyezi a pszichofizikai redukció lehetőségét, sőt Kim szerint az ilyen törvények akár áthidaló törvényeknek is tekinthetők, de legalábbis megalapozhatnak ilyeneket.⁴⁸

De még ha az előbbieket figyelmen kívül is hagyjuk, felmerül a kérdés, hogy milyen viszonyban állnak egymással a determinisztikus és racionalizáló oksági magyarázatok.⁴⁹ Ha ugyanis egy eseményhez, mint okozathoz két eltérő ok rendelhető, egy neurofiziológiai (fizikai) és egy intencionális (mentális), az felveti a már korábban ismertetett „magyarázati kizárás” problémáját. Ez pedig - a redukció lehetőségének elutasítása esetén – egyértelműen a fizika oksági zártságának sérüléséhez vezet, ami alapvető elköteleződés egy fizikalista elmélet részéről. Az AM számára így két megoldás marad, hogy elkerülje a nyílt dualizmus lehetőségét: vagy (a) fenntartja anti-redukcionista álláspontját, de ennek következtében csak akkor tekinthető fizikalizmusnak, ha elfogadja a típus-epifenomenalizmus vádját, és lemond a mentális típusok valódi oksági szerepéről; vagy (b) a pszichofizikai redukciót elfogadva, elveszíti anomáliás jellegét, és nomologikus monizmussá válik.

---

48 Különösen, ha a szigorú törvények felállításának lehetőségét, ahogyan azt Davidson is írja, kizárólag a fizika területére korlátozzuk. Ebben az esetben ugyanis, szemben a valóságból vett példákkal, a tudomány semmilyen más területén nem volna lehetséges a redukció, a fizikának fizikára történő redukciójáról pedig nem volna sok értelme beszélni. Ezért a redukciónak ez a valószínűtlenül szigorú, idealizált modellje nem az, ami filozófiai szempontból érdekes lehet. (Kim 1993a., p. 26)

49 Kim 1998a., p. 64; lásd még Kim (1989) „Mechanism, Purpose, and Explanatory Eclusion” in Kim (1993c.)

7. Konklúzió

Kim több helyen is felhívja a figyelmet⁵⁰ arra, hogy a mentális és fizikai tulajdonságok között feltételezett SV önmagában még nem szolgálhat magyarázatként a mentális és fizikai közötti kapcsolatra. A szupervenienencia nem állít többet, mint két tartomány közötti korrelációt, és egyoldalú függést, de nem árul el semmit ennek természetéről, pedig a magyarázat szempontjából éppen ez lenne érdekes. A SV ezért inkább csak kimondása, mint megoldása az elme-test problémának, önmagában nem szolgáltat elégséges magyarázatot. Kim ellenvetései helytállóak, ha a tulajdonságokkal kapcsolatban realista álláspontra helyezkedünk, azonban nagyban célt tévesztenek, ha a campbelli olvasatnak megfelelően nominalista álláspontot tulajdonítunk Davidsonnak. A szupervenienencia elképzelése ugyan önmagában még nem magyarázza a mentális predikátumok függését a fizikaiaktól, de a davidsoni interpretacionalizmust is figyelembe véve már képet alkothatunk a függés természetéről. Hasonlóképp célt téveszthetnek Kimnek azon ellenvetései is, amelyek a mentális tulajdonságok okságban betöltött szerepét kéri számon az anomáliás monizmuson, amennyiben elfogadjuk azt a nézetet, hogy a kauzalitás konkrét partikuláris események között fennálló extenzionális reláció. Ahhoz azonban nem nyújt megfelelő alapot Davidson, hogy az anomáliás monizmust felmentsük a pszichofizikai törvényekkel szemben felhozott ellenvetések alól. Akár a nem-szigorú törvények elfogadása is végzetesnek bizonyulhat az elméletre nézve, és kizárólag token-azonosság feltételezése mellett még tekinthető típus-epifenomenalizmusnak.

Ahogy Kim fogalmaz: „Azt képzelni, hogy valaki lehet szigorú értelemben vett fizikalista, és ezzel együtt élvezheti nem-fizikai dolgok és jelenségek társaságát is, azt hiszem, csak merő ábránd.”⁵¹ Mint azt láttuk, az epifenomenalizmus vádja nem osztható el maradéktalanul az anomáliás monizmussal kapcsolatban, így az elmélet nem konzisztens, és nem tulajdoníthatunk neki nagy magyarázó erőt, különösen ha figyelembe vesszük, hogy nyers tényekként kezeli az események között fennálló kauzális kapcsolatokat. Davidson több ponton homályos, spinozisztikus monizmusával szemben plauzibilisebbnek tartom Kim reduktív fizikalista elméletét. Ez utóbbi realista álláspontot képvisel, ennek megfelelően mind az okság, mind a szupervenienencia kapcsán tulajdonságokra hivatkozik. A tulajdonságok létezését ugyan megmagyarázhatatlan nyers tényként kezeli, de úgy vélem, hogy még ezzel együtt is magyarázati előnyt élvez

50 Kim 1996., p. 582; lásd még Kim 1998a.,

51 Kim 1989a., p. 120.

a davidsoni elmélettel szemben. Mivel redukcionista álláspont, felvethető vele szemben Putnam többszörös megvalósíthatóság érve, azonban Kim diszjunkciós stratégiáját⁵² alkalmazva ez kivédhető. Így még ha a globális redukció lehetőségét el is kell vetnünk, továbbra is lehetségesek maradnak lokális, fajta-specifikus redukciók. Ezért, míg a davidsoni elmélet keretein belül pusztán token-azonosság alapján elképzelhetetlen bármilyen pszichológia, mint speciális tudomány, addig Kim reduktív fizikalizmusa – bár a többszörös megvalósíthatóság elvének figyelembevételével elveti az univerzális pszichológia lehetőségét – lehetővé tesz fajtaspecifikus „többszörösen megvalósított” pszichológiákat. Végző soron azt gondolom, túl nagy árat fizetnénk Davidson nem megfelelően alátámasztott alapelveinek elfogadásával, ha ennek eredményeként epifenomenalizmust kapunk, míg Kim elméletével megőrizhetjük a mentális oksági szerepét, még ha csak a fizikai egy részeként is.

---

52 A diszjunkciós megoldás szerint az egyes mentális tulajdonságok nem az egyes fizikai tulajdonságokon, hanem fizikai tulajdonságok diszjunkt csoportján szuperveniálnak. Egy adott mentális tulajdonság így redukálható marad a fizikai tulajdonságok diszjunkt csoportjának egy elemére. (Kim 1998a.)

Felhasznált irodalom:

- Campbell, Neil (1998), „Reviewing Psychophysical Supervenience”, in Elevitch, B. (szerk.) (2001), *The Proceedings of the Twentieth World Congress of Philosophy vol. 9, Philosophy of Mind*; [http://www.bu.edu/wcp/Papers/Mind/MindCamp.htm]
- (200x), „Anomalous Monism” (szócikk) in Nani, M. & Maraffa, M. (szerk.), *A Field Guide to the Philosophy of Mind*, Roma: Societé Italiana Filosofia Analitica; [http://host.uniroma3.it/progetti/kant/field/am.htm]
- Davidson, Donald (1970), „Mental Events”, in Foster, L. & Swanson, J. (szerk.) (1970), *Experience and Theory*, Massachusetts: University of Massachusetts Press, pp. 79-101; még in Davidson (1980), pp. 207-225
- (1973), „The Material Mind”, in Suppes, P. (szerk.) (1973), *Proceedings of the Fourth International Congress for Logic, Methodology, and Philosophy of Science*, Amsterdam: North-Holland, pp. 709-722; még in Davidson (1980), pp. 245-259
- (1974), „Psychology as Philosophy”, in Brown, S. (szerk.) (1974), *Philosophy of Psychology*, London: Macmillan, pp. 41-52; még in Davidson (1980), pp. 229-239
- (1980), *Essays on Actions and Events*, Oxford: Clarendon Press.
- (1993), „Thinking Causes”, in Heil, J. & Mele, A. (szerk.) (1993), pp. 3-17
- (1996), „Donald Davidson” (szócikk) in Guttenplan, S. D. (szerk.) (1996), pp. 231-235
- Evnine, Simon (1991), *Donald Davidson*, Stanford: Stanford University Press.
- Guttenplan, Samuel D. (szerk.) (1996), *A Companion to the Philosophy of Mind*, Oxford: Blackwell Publishing.
- Heil, John & Mele, Alfred (szerk.) (1993), *Mental Causation*, Oxford: Clarendon Press.
- Kim, Jaegwon (1982), „Psychophysical Supervenience”, *Philosophical Studies*, 41, pp. 175-193; még in Kim (1993c), pp. 175-193
- (1984a), „Concepts of Supervenience”, *Philosophy and Phenomenological Research*, 65., pp. 153-176; még in Kim (1993c), pp. 53-78
- (1984b), „Epiphenomenal and Supervenient Causation”, *Midwest Studies in Philosophy*, 9., pp. 257-270; még in Kim (1993c), pp. 92-108
- (1985), „Psychophysical Laws”, in LePore, E. & McLaughlin B. (szerk.) (1985), *Actions and Events: Perspectives on the Philosophy of Donald Davidson*, Oxford: Basil Blackwell, pp. 369-386; még in Kim (1993c), pp. 194-215
- (1987), „‘Strong’ and ‘Global’ Supervenience Revisited”, *Philosophy and Phenomenological Research*, 48., pp. 315-326; még in Kim (1993c), pp. 79-91
- (1989), „The Myth of Nonreductive Materialism”, *Proceedings of the American Philosophical Association*, 63., pp. 31-47; még in Kim (1993c), pp. 265-284
- (1990), „Supervenience as a Philosophical Concept”, *Metaphilosophy*, 21., pp. 1-27; még in Kim (1993c), pp. 131-160
- (1993a), „Can Supervenience and ‘Non-Strict Laws’ Save Anomalous Monism”, in Heil, J. & Mele, A. (szerk.) (1993), pp. 19-26

- (1993b), „The Nonreductivist’s Troubles with Mental Causation”, in Heil, J. & Mele, A. (szerk.) (1993), pp. 189-211; még in Kim (1993c), pp. 336-357
- (1993c), *Supervenience and Mind, Selected Philosophical Essays*, Cambridge: Cambridge University Press.
- (1996), „Supervenience” (szócikk) in Guttenplan, S. D. (szerk.) (1996), pp. 575-583
- (1998a), *Mind in a Physical World*, Massachusetts: MIT Press.
- (1998b), *Philosophy of Mind*, Colorado: Westview Press.
- McLaughlin, Brian P. (1993), „On Davidson’s Response to the Charge of Epiphenomenalism”, in Heil, J. & Mele, A. (szerk.) (1993), pp. 27-40
- Sosa, Ernest (1993), „Davidson’s Thinking Causes”, in Heil, J. & Mele, A. (szerk.) (1993), pp. 41-50

